

Den orangea revolutionen i Ukraina

- om förhandlingar för demokratisk transition

Abstract

Denna uppsats behandlar den orangea revolutionen ur ett transitionsperspektiv och försöker teoriprovande utröna om denna revolution kan anses som en demokratisk transition i enlighet med transitionsteorin.

Uppsatsen är teoriprovande till sin karaktär och kontrasterar den politiska processen i Ukraina mellan den första omgången i presidentvalet den 31 oktober 2004 och den tredje omgången den 26 december 2004 med transitionsteorin.

Uppsatsen baseras på en fältstudie genomförd under december 2005 i Kiev, Ukraina. Fältstudien består dels av en intervjuserie genomförd med ukrainska politiker, akademiker, tidningsmän, nationella organisationer samt internationella organisationer men också av primärkällor i form av tidningsartiklar från i Ukraina.

Denna studie når i sin analys fram till att den orangea revolutionen kan förklaras enligt transitionsteorin men framlägger också de avvikelser som denna uppvisar i förhållande till transitionsteorin.

Nyckelord: Ukraina. Den orangea revolutionen. Transition. Förhandlingar. Kompromiss. Aktörer.

Förkortningar

CEC	Central Election Committee
CVU	Committee of voters of Ukraine
IEOM	International Election Observation Mission
LPPR	Liberal Party Public Rule
OSCE	The Organization for Security and Co-operation in Europe
PACE	Council of Europe Parliamentary Assembly
SPU	Socialist Party Ukraine

Karta över Ukraina

Ukraina utgörs av den något ljusare området på kartan och gränsar till Ryssland, Polen, Vitryssland, Moldavien, Rumänien, Slovakien och Ungern.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
2	Metod och material	3
2.1	Vetenskapligt förhållningssätt.....	3
2.2	Informationsinsamling	4
2.3	Sekundärdata	4
2.4	Primärmaterial	5
2.4.1	Intervjustudien.....	5
2.4.2	Urval.....	6
2.4.3	Intervjuernas genomförande.....	6
2.4.4	Tidningsartiklar	7
2.5	Källkritik	7
2.6	Avgränsning och disposition.....	8
3	Demokratisering	10
3.1	Demokratiseringsteori	10
3.2	Transitionsteori.....	10
3.2.1	Transitionens utgångspunkt.....	11
3.2.2	Transitionsmodeller.....	13
3.2.3	Transitionens aktörer.....	14
3.2.4	Förhandling om något okänt	16
4	Den orangea revolutionen	17
4.1	En virtuell stat	17
4.2	Presidentval 2004	19
4.3	Den konstitutionella kompromissen.....	22
4.4	Den politiska kompromissen.....	25
5	Analys och diskussion	27
5.1	Institutionell utgångspunkt.....	27
5.2	Transitionsmodell.....	27
5.3	Politiska aktörer.....	28

5.4	Förhandlingar och kompromisser.....	29
5.5	Slutgiltig analys.....	30
6	Referenser.....	31
6.1	Litteratur.....	31
6.2	Tidsskriftsartiklar	31
6.3	Tidningsartiklar	32
6.4	Rapporter och tillkännagivanden	33

1 Inledning

För drygt ett år sedan riktades Europas tv-stationer all sin uppmärksamhet mot ett land som få innan har känt mer än till namnet. En revolution skedde i ett av Europas största länder såväl geografiskt som befolkningsmässigt. Konturerna av det land som svenskar mest förknippar med Poltava och Karl den XII tog plötsligt form och ett nytt land verkade vilja närma sig den europeiska och västerländska gemenskapen.

Min förhoppning är att denna uppsats ska analysera Ukraina och den orangea revolutionen bortom den mytologisering som alltför ofta griper den som vill försöka förstå Östeuropa. Det är onekligen så att historien skapade en uppdelning genom separationen mellan den öst- och västromerska kyrkan, likaså genom den uppdelning Berlinmuren innebar. Allt för ofta ses dock denna kulturella uppdelning som determinerande snarare än som förförståelse. Ukrainas förflutna har påverkats av de historiska händelser som varit avgörande i Europa de senaste tusen åren men dess framtid avgörs av de förhoppningar och de sinnestämningar som råder i så väl Ukraina som i resten av världen i vår samtid.

Den uppsats som ligger framför dig är en statsvetenskaplig analys av den orangea revolutionen och vill skapa klarhet i den transition som det ukrainska samhället genomgick i och med den orangea revolutionen. Förhoppningsvis kan denna uppsats bidra till att ge klarhet i vad som hände och hur det hände och i sin förklaring av Ukraina ge förutsättningar för att i framtiden mer klarsynt förstå de konflikter och möjligheter som finns i Ukraina.

1.1 Syfte och frågeställning

Rosenrevolutionen i Georgien, Tulpanrevolutionen i Kirgizistan och den orangea revolutionen i Ukraina innebar att ett demokratins frö slagit rot i dessa tidigare utposter för decennier av förtryck. De färgade revolutionerna har kommit att bli ett samlingsbegrepp för dessa revolutioner som ägt rum under snarlika förhållanden i början av det tjugoförsta århundradet. Parallellt med denna utveckling sker dock en mer oroande utveckling i vårt närområde; Rysslands uppvisar allt fler auktoritära drag och Vitryssland har redan hunnit vrida klockan tillbaka ett antal årtionden.

Den kontext som denna uppsats har sin utgångspunkt i är dessa nyligen genomförda revolutioner. Hur kan vi förstå och analysera händelseutvecklingen i dessa länder? Finns det likheter och gemensamma drag dem emellan eller är de isolerade händelser? Den slutgiltiga frågan är givetvis om dessa revolutioner tillsammans utgör en ny typ av demokratiseringsprocesser.

Syftet med denna uppsats är att försöka bidra till att få klarhet i dessa övergripande och synnerligen intressanta frågor. Uppsatsen ska dock ses som ett bidrag snarare än ett försök till en heltäckande förklaringsmodell. Detta bidrag består i att försöka analysera den orangea revolutionen, min förhoppning är dock att dess slutsatser ska kunna användas för vidare analys av de färgade demokratiseringsprocesserna.

De händelser som utspelade sig under vintern 2004 i Ukraina. Veckorna mellan den första omgången i presidentvalet, den 31 oktober, fram till den avgörande och sista omgången, den 26 december, var tumultartade och under denna tidsperiod utspelade sig den omvandling som i folkmun blivit känd under namnet den orangea revolutionen.

Dessa tumultartade veckor står i fokus i denna uppsats och det är detta händelseförlopp som ska analyseras i denna uppsats. Den teoretiska infallsvinkel som denna uppsats vill försöka applicera på den orangea revolutionen är transitionsteorin. Frågeställning är om den orangea revolutionen kan anses vara en demokratisk transition och om inte hur den i så fall kan sägas vara avvikande.

2 Metod och material

2.1 Vetenskapligt förhållningssätt

Lennart Lundqvist indelar den statsvetenskapliga forskningen i två metodologiska metakategorier; positivism och hermeneutik. Dessa två metakategorier är in sin grund olika genom deras syn på hur världen kan förstås och vilken kunskap om den som är möjlig. Positivismen vill förstå samhällsvetenskaperna på samma sätt som den naturvetenskapliga forskningen. Hermeneutiken å sin sida betonar att naturen och det mänskliga samhället inte kan förstås genom samma metodologiska metoder. (Lundqvist 1993: 41) Den positivistiska samhällsforskningen har sin grund i att världen kan förstås genom deduktiva metoder till skillnad från den hermeneutiska som betonar induktiva vetenskapliga metoder.

Denna uppsats vill besvara huruvida transitionsteorin kan förklara demokratiseringsprocessen i och med den orangea revolutionen och är därmed teoriprovande till sin karaktär. En deduktiv metod var därmed att föredra för att falsifiera eller verifiera den valda teorin. Trots valet av ett deduktivt tillvägagångssätt har min studie genomförts som en kvalitativ fallstudie på plats i Ukraina vilket gör att den har drag som inte skulle tillskrivas en uppsats tillhörande den positivistiska skolan. Lundqvist påpekar dock att få vetenskapliga studier i sin karaktär kan tillskrivas en idealbild av en skola på grund av att ingen av de ovan nämnda vetenskapsskolorna i praktiken är monolistiska, det vill säga inom sig homogena. (Lundqvist 1993: 41) Likaså kan det vara en poäng att betona att en rent kvalitativ hermeneutisk studie har svårt att producera vetenskapliga studier utan att hålla sig till referenspunkter i varken rummet eller tiden. (Esaiasson 2003: 119,120). Studien av demokratiseringsprocessen i Ukraina är i sin utformning inte heller komparativ utan vill förklara en enskild händelse med hjälp av en teori, den söker därmed implicit ett nomotetisk samband för demokratiseringsteori.

Materialet jag använder mig av i uppsatsen är så väl sekundär- som primärmaterial om demokratiseringsprocessen i Ukraina. Sekundärmaterialet består av rapporter, tidsskriftsartiklar, statsvetenskaplig litteratur. Primärmaterialet består av en intervjuserie jag genomförde under december månad 2005 i Kiev, Ukraina, samt en mängd tidningsartiklar från The Kyiv Post.

2.2 Informationsinsamling

Det material som har producerats karaktäriseras av några allvarliga problem. Dessa problem rör varken kvaliteten eller kvantiteten av det material som producerats om ukrainsk politik. Säkerligen är materialomfånget om Ukraina på biblioteken runt om i Sverige inte i närheten av västerländska länder i vårt närområde. Internationella organisationer, välrenommerade universitet och en hel del statsvetare producerar dock material om Ukraina och följer landets utveckling. Problemet består snarare i att utvecklingen i den ukrainska inrikespolitiken sker mycket snabbt och att de politiska förändringarna är svåra att penetrera. En bok om Ukraina är nästintill inaktuell innan den ens kommit ut i bokhandeln. Denna brist på uppdaterad litteratur gjorde mig intresserad av att på egen hand försöka besvara de frågor som jag kände att materialet inte kunde ge mig.

Det primärmaterial jag samlat in består av en intervjuserie som jag genomförde i Kiev mellan den 5 och 19 december 2005. Att genomföra intervjuer i Ukraina var både svårare och enklare än jag först hade föreställt mig. Till en början kändes det ibland hopplöst att försöka arrangera intervjuer med politiker, analytiker, akademiker, observatörer och diplomater med flera, speciellt via telefon och e-post från Sverige. Så småningom kom jag dock i kontakt med en rad olika personer och väl på plats hade jag turen att bli hänvisad till andra personer som kunde vara intressanta att intervjua.

Möjligheten att på plats kunna undersöka min frågeställning gav mig framförallt två stora fördelar i författandet av denna uppsats; först och främst ett material som är unikt och för det andra en förförståelse för ukrainsk politik i allmänhet och stämningarna kring demokratiseringsprocessen i synnerhet.

Senare i uppsatsen redogörs för urvalet av intervjupersoner och den metodologi som jag arbetade efter i mina intervjuer samt problem med operationaliseringen för mitt uppsatsarbete angående intervjuerien.

2.3 Sekundärmaterial

Som nämnts tidigare finns det ett problem med den litteratur som producerats om Ukraina gällande dess aktualitet. Vidare finns dock några andra ämnen relaterade till sekundärmaterial som kan vara värt att nämna. Främst handlar dessa problem om översikten av det producerade materialet då det mesta materialet är producerat i form av rapporten och liknande, få, om några, böcker redogör för den politiska utvecklingen på ett överskådligt sätt. För uppsatsens genomförande har tidsskriftsartiklar och tidningsartiklar lett till en helhetsbild av händelseförloppet under den orangea revolutionen samt dess politiska komplikationer.

2.4 Primärmaterial

2.4.1 Intervjustudien

Bristen på sammanställt och dagsaktuellt sekundärmaterial har gjort att det insamlade primärmaterial har fått en större betydelse i denna uppsats. Den intervjustudie som ligger till grund för det insamlade primärmaterial har utformats som både en informantundersökning och en respondentundersökning. Distinktionen mellan dessa båda typer av intervjuer ligger i karaktären av den person som intervjuats. Författarna av *Metodpraktikan* formulerar denna distinktion som en skillnad mellan vittne och undersökningsobjekt. Informanten är således utanför det objekt som önskas studeras medan respondenten är en del av det objekt som önskas undersökas. (Esaiasson 2003: 253)

Respondenterna i min intervjuserie har mestadels utgjorts av olika politiska aktörer som var centrala under de förhandlingar som ägde rum under den orangea revolutionen mellan opposition och den dåvarande regimen. En av respondenterna var dock diplomat och således inte direkt en politisk aktör utan medlare under förhandlingssamtalen. Informanterna utgörs av en rad olika företrädare för olika institut och organisationer som har en mer observerande ställning. Här återfinns representanter för media, internationella organisationer, politiska organisationer, akademien samt inhemska organisationer för observation av den ukrainska politiken.

Intervjuerna har varit löst strukturerade och genomförts som kvalitativa samtalsintervjuer och haft till uppgift att dels försöka kartlägga de uppfattningar som elitaktörerna har om utvecklingen men också att försöka lägga ett pussel om hur händelseförloppet såg ut. Samtalsintervjuerna har varit att föredra eftersom det primärt har varit kvaliteter som varit intressanta att undersöka snarare än kvantiteter. (Esaiasson 2003: 254, 255) Intervjueriens första del har riktat sig till respondenterna och den andra till informanterna.

En viss problematik medförs vid valet av samtalsintervjuer som jag uppmärksammats av först vid påbörjandet av författandet av denna uppsats. Ett operationellt problem uppstår när intervjuerna inte är kvantitativa till sin karaktär då det är svårt att få intervjuerna att utgöra ett sammanhang. Materialet från de olika intervjuerna kan svårligen standardiseras och jämföras. Den information som framkommit vid intervjuerna används då den styrker en argumentation eller ett resonemang. Viss orättvisa gör detta materialet men uppsatsens avgränsning och disposition kräver denna utsällning. Den överskottsinformation som samlats in är i sig själv intressant och bidrar förhoppningsvis till att uppsatsen genomsyras av en större medvetenhet och kunskap om studieobjektet i fråga.

2.4.2 Urval

I fokus för min uppsats är de händelser som ägde rum i Ukraina hösten 2004 då presidentvalet i landet utvecklades till folkliga kravaller och några tumultartade veckor fram till den tredje omgången i presidentvalet och revolutionens upplösning. Urvalet för min intervjustudie är avgränsat till några av de centrala aktörer som stod i centrum i revolutionen tillsammans med människor som arbetat i anslutning till revolutionen. Den första kategorin är de som kan klassificeras som aktörer i de förhandlingar som skedde under revolutionen, den andra kategorin utgörs av personer som observerat den politiska utvecklingen så väl som politiska partier som media och akademiker.

Min förhoppning var att kunna ha ett urval som skulle kunna vara representativt för händelseutvecklingen under den orangea revolutionen men denna förhoppning besannades inte fullt ut då vissa aktörer inte ville eller inte hade tid att ställa upp på intervjuer. De personer som idag utgör intervjustudien representerar några av de aktörer som var delaktiga i revolutionens centrum. Intervjustudiens svaga sida är att Victor Yanukovychs sida inte är representerad. Denna svaghet är allvarlig men inte avgörande för studiens kvalitet.

Intervjustudie består sammanlagt av tio samtalsintervjuer. De intervjuade representerar följande organisationer; Our Ukraine, Socialist Party Ukraine, Liberal Party Public Rule, PORA (It is time), National Democratic Institute, The Kyiv Post, Freedom House, Republiken Polens ambassad i Kiev, National University of Kyiv-Mohyla Academy statsvetenskapliga fakultet samt Committee of Voters of Ukraine. En närmare presentation av de intervjuade återfinns i biografin (se tillhörande biografi).

Urvalet har delvis grundats på personer jag i förhand var intresserade av att intervjua men också av personer som jag blev hänvisad till under min vistelse i Kiev. Denna effekt skulle kunna beskrivas som den så kallade snöbollseffekten vilken beskrivs i *Metodpraktikan*. (Esaiasson 2003: 286)

Givetvis fanns det en rad olika bekymmer i processen att få till ett urval som skulle kunna vara användbart för uppsatsen. Delvis var viljan hos många av de jag önskade intervjua inte den största men framförallt bestod problemen i att från Sverige försöka planera vistelsen i Kiev. Ett stort problem var att över telefon kommunicera utan tolk med vissa av intervjupersoner som enbart talade ukrainska och eller ryska.

2.4.3 Intervjuernas genomförande

Som nämnts tidigare i metodkapitlet genomfördes mina intervjuer i form av kvalitativa samtalsintervjuer. Den löst strukturerade intervjun gav mig möjlighet att ha en dialog med de jag intervjuade då jag fick tillfälle att hela tiden modifiera mina frågor och även ställa uppföljande frågor beroende på vad personen jag intervjuade gav för svar.

Intervjuerna genomfördes givetvis något annorlunda beroende på om personen var informant eller respondent. Frågorna till respondenterna hade oftast till avsikt

att få fram en personlig inställning till en viss händelse och koncentrerade till större del kring deras egen organisations roll i händelseutvecklingen. Många gånger refererade jag till rapporter eller rykten för att kringgå ett personligt ställningstagande under intervjuerna. Denna metod omskrivs i *Kritisk samhällsvetenskaplig metod* under namnet borring. (Alvesson, Deetz 2000: 219)

Ett återkommande problem var att mina kunskaper i ryska inte var tillräckliga för att kunna genomföra intervjuerna på detta språk. Tolk har använts vid de tillfällen då engelska inte har kunnat användas. Till slut gick allt bra med alla intervjuer i avseendet kring språk men det kan finnas anledning att diskutera vissa problem som uppstår när modersmålet inte används vid intervjuetillfället. Språk är ett kommunikationsverktyg som vida överstiger det som skulle kunna kallas för en rent objektiv kommunikation. I språket finns metaforer, nyanser och kontexter som är svåra att förstå eller översätta till ett främmande språk. Denna nyansrikedom i språket gör givetvis att det är svårt att förstå eller redogöra vad den intervjuade mer precist önskat säga. Denna problematik är svår att göra sig fri ifrån men det är min förhoppning att de samtal jag refererar till har samma andemening som det hade haft på dess modersmål. (Alvesson, Deetz 2000: 132)

Intervjuerna ägde rum på intervjupersonernas arbetsplatser med undantag för en intervju som ägde rum på ett café i centrala Kiev. Åtta av de tio intervjuerna är inspelade med hjälp av diktafon medan de två resterande enbart är nedskrivna. Anledningen till detta är att dessa två personer inte ville bli inspelade men det gick bra att anteckningar togs. Anteckningar är givetvis en svagare dokumentering än en inspelning men med hänsyn till de intervjuade var detta den lösning som var möjlig.

2.4.4 Tidningsartiklar

Möjligheten att samla in primärmaterial i The Kyiv Posts arkiv i Kiev har varit oundgängligt för att kunna rekonstruera den orangea revolutionens händelseförlopp och få en uppfattning om hur problemen i den ukrainska politiken gav sig i uttryck under revolutionen. Efterhandsskildringar har fördelen att vara utsällande och systematiserande. Tidningsartiklarna, i form av primärkällor, gav mig en möjlighet att se hur revolutionen upplevdes, vilka förväntningar som fanns runtomkring den och vilka hotbilder som var aktuella. Tillika har de politiska aktörernas kommentarer, agerande och relationer under revolutionen gett en klarare bild om revolutionens intentioner och problem.

2.5 Källkritik

Grunden för att en källa ska vara tillförlitlig presenteras i *Metodpraktikan* genom fyra olika kriterier; oberoende, äkthet, tendens och samtidighet. Dessa kriterier ska vara uppfyllda för att en händelse ska kunna betraktas som tillförlitlig. (Esaiasson 2003: 304)

Primärmaterialet i min studie förhåller sig olika till dessa kriterier beroende om den intervjuande kan betraktas som informanter respektive respondenter. I fallet med informanter är det givetvis viktigt att ta i beaktande de källkritiska kriterierna eftersom värdet av informanternas uppgifter ligger i att deras berättelse ska ge en insikt i vad som hände. (Esaiasson 2003: 304) Respondenternas berättelser är dock intressanta utöver deras deskriptiva del eftersom de också förmedlar något utöver berättelsen i sig själv; de speglar även hur en händelse har upplevts.

Ett problem gällande vissa av intervjuerna bör lyftas fram angående deras tillförlitlighet. Det verkar råda en stor förvirring angående motiven och orsakssambanden i den ukrainska politiken. Konspirationer av olika slag verkar vara allmänt utbredda och det har krävts en viss moderation i bemötandet av vissa påståenden. I författandet av denna uppsats har jag försökt hålla mig kritisk till berättelser och redogörelser som rör sig alltför långt utanför det sunda förnuftets gränser.

Sekundärmaterialet präglas som tidigare sagts av vissa brister. Det material som används i denna bok kan dock anses ha hög tillförlitlighet då det uppfyller de ovanstående källkritiska kriterierna. Mycket av det empiriska materialet är författat av välrenommerade internationella institut och organisationer samt välkända akademiker på området.

2.6 Avgränsning och disposition

En ledstjärna i dispositionen för denna uppsats har varit Lennart Lundqvists uppdelning av forskningsprocessens olika moment; problem, metod, teori, material och resultat. (Lundqvist 1993: 44) Jag hoppas att Lundqvists disposition bidrar till en överskådlig uppsats som enkelt kan följas och där de olika momenten bidrar till att berika varandra och ge klarhet åt studien. Framförallt hoppas jag dock att denna disposition ska leda till en hög grad av intersubjektivitet då alla moment systematiskt går igenom och åskådliggörs.

Den valda teoretiska infallsvinkeln för denna studie gör att några viktiga avgränsningar görs i så väl i tiden som i rummet. Transitionsstudier koncentrerar sig kring övergången som en enskild händelse oavhängig diverse strukturer runtomkring transitionen såsom geopolitiska faktorer, ekonomiska faktorer och socioekonomiska strukturer för att nämna några. Aktörsperspektivet innebär därmed en avgränsning i rummet och ser transitionen som en dynamisk och politisk företeelse där det är aktörernas handlande som står i fokus. (Karvonen 1997: 74)

Inom transitionsteorin anges ett antal olika stadier som karaktäristiska för en demokratisk transition; liberalisering och demokratisering. Transitionen kan sägas äga rum under den tid då en samhällsorganisering har ersatts av en annan. (Karvonen 1997: 76) Denna kategorisering medför en avgränsning i tiden då en transitionsstudie undersöker den tid då övergången äger rum.

Denna studie ges en självständig avgränsning utanför de som medförs vid valet av transitionsteorin. Framförallt avser denna studie att studera demokratiseringsfasen inom transitionsteorin. Liberaliseringsfasen är alltså inte i studiens blickfång. Inte heller undersöks den konsoliderande fasen.

Lennart Lundqvists modell för forskningsprocessen, transitionsteorins naturliga avgränsning samt min egen, ovan beskrivna, avgränsning gällande studien hoppas jag ska leda till en väl avgränsad och disponerad uppsats.

3 Demokratisering

3.1 Demokratiseringsteori

Demokratiseringsteori är ett forskningsområde inom statsvetenskapen som representeras av en rad olika teoribildningar och skolor. Dessa olika skolor och teorier står många gånger i starkt kontrast till varandra och presenterar helt olika förklaringsmodeller till uppkomsten av demokrati. (Sannerstedt 1994: 56) Det går att göra en indelning av de olika skolorna i två metakategorier; aktörs- respektive strukturbaserade teorier. De strukturbaserade teorierna karaktäriseras av att de vill förklara uppkomsten av demokrati genom strukturella förklaringsmodeller. Dessa modeller betonar framförallt vikten av vissa socioekonomiska, ekonomiska eller internationella strukturer som determinerande för demokratisering. De strukturbaserade teorierna har nödvändigtvis ingenting gemensamt i sina förklaringsmodeller utöver den strukturella infallsvinkeln. Aktörsperspektivet vill söka förklaringar bortom strukturer och menar att demokratiseringsprocessen måste ses som en kamp mellan olika politiska aktörers viljor. (Karvonen 1997: 74,75)

Den valda teoretiska infallsvinkeln i denna studie av demokratiseringsprocessen i Ukraina hör hemma i den aktörsorienterade skolan. Valet av transitionsteori har två huvudsakliga anledningar. För det första gjorde den förförståelse jag fick genom att läsa olika tidningsartiklar och se diverse nyhetsprogram så väl under som efter den orangea revolutionen att jag ansåg transitionsteorin rimlig att använda som teoretisk infallsvinkel. För det andra delar jag synen inom transitionsteori där politik ses som en aktiv process där det är människors vilja att förändra som är viktigare än de strukturer som omger dem. Denna hållning är högst subjektiv men är värd och lyfta fram i valet av teori.

3.2 Transitionsteori

Under 1970-talet demokratiserades en rad olika länder runtom i världen. I Sydeuropa föll diktaturerna i Portugal, Spanien och Grekland. Samtidigt sågs ljuset av en ny demokratisering av staterna på den sydamerikanska kontinenten. Denna omsvängning från auktoritärt till demokratiskt styre gav upphov till nya funderingar bland statsvetare om orsaken kring demokratisering.

Vid John Hopkins-universitetet i USA genomfördes ett stort forskningsprojekt som kom att handla om de nyligen demokratiserade länderna. Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter och Laurence Whitehead ledde projektet som resulterade i bokserien *Transition from Authoritarian Rule*. Genom denna bokserie uppmärksammades själva övergången från ett auktoritärt till ett demokratiskt styre och dess kritiska roll för demokratiseringsprocessen. Framst bidrog författarna till en systematisk kartläggning av hur de olika aktörerna agerar och konsekvenserna av deras agerande. Fokusering vid de politiska aktörerna gjorde att transitionsteorin kom att frigöra sig från uppfattningen att strukturella fenomen determinerar utvecklingen. (Sannerstedt 1994: 67)

Transitionsteorin utgår från att en demokratiseringsprocess kan delas in i tre olika faser; liberalisering, demokratisering och konsolidering. De två förstnämnda av dessa faser beskriver själva transitionen mellan två samhällen. Transitionen kan benämnas som den tid som råder mellan en regim och en ny regim. Denna tid präglas av att de politiska spelreglerna omdefinieras och således är transitionen fylld av oklarhet. (O'Donnell, Schmitter 1986: 6)

Liberaliseringsfasen är den fas då själva transitionen inleds och karaktäriseras av att de individuella rättigheterna utökas. Medborgarna i staten får rättigheter som gör att de i större utsträckning får makten över sina liv. Demokratiseringsfasen innebär att den offentliga makten börjar inkludera fler än den styrande regimen. Denna fas präglas av en utvidgning av den offentliga makten. (Karvonen 1997: 77) Relationen mellan dessa två faser är inte exakt och en liberalisering kan äga rum utan att en demokratisering genomförs. En demokratisering förutsätter dock en liberalisering. (O'Donnell, Schmitter 1986: 10)

Den politiska drivkraften i såväl liberaliserings- som demokratiseringsfasen återfinns i de olika politiska aktörernas motstridiga viljor. Förhandlingen dem emellan är orsaken till transitionen. De politiska aktörerna söker i förhandlingarna finna en så friktionsfri kompromiss som möjligt. Således präglas förhandlingarna av en balansakt där ingen av parterna kan gå för långt på egen hand. (O'Donnell, Schmitter 1986: 37)

Denna uppsats koncentrerar sig kring den mellersta fasen inom transitionsteorin, alltså demokratiseringsfasen. Efter denna korta presentation av transitionsteorin i sin helhet avsmalnar här uppsatsens teoretiska del till att handla om olika typer av kategoriseringar av de politiska aktörerna och demokratiska transitioner samt demokratiseringsprocessens olika moment.

3.2.1 Transitionens utgångspunkt

En transition innebär en övergång från en regim till en annan. Inom transitionsteori ligger fokus på att en auktoritär regim övergår till att bli demokratiskt organiserad. Givetvis finns det transitioner som avbryts och där en stat faller tillbaka till ännu en auktoritär regim, Vitryssland kan här tjäna som

utmärkt exempel. Graden av demokratisering i den nyinstiftade regimen är också svår att mäta och kan variera, likaså tidsaspekten.

Auktoritära stater utgör ingen homogen kategori utan är en definition som i grunden enbart bygger på avsaknaden av demokrati. Av denna anledning är det därför intressant vid analyser av transitionsprocesser att försöka kategorisera de auktoritära regimerna mer precist. Karaktären hos den auktoritära regimen kan sägas utgöra en institutionell utgångspunkt för transitionen.

Huvudsakligen kan tre kategorier av politiska system urskiljas; demokratier, auktoritära stater och totalitära stater. De två sistnämnda är givetvis de intressanta att analysera vid en transition gentemot demokrati. Auktoritära stater beskär medborgaren på de rättigheter som skulle kunna användas emot regimen, vanligtvis beskärs således medborgaren på rättigheter så som yttrandefrihet, tryckfrihet, organisationsfrihet, demonstrationsfrihet och dylikt. Den auktoritära regimen kontrollerar inte i samma utsträckning som den totalitära regimen medborgarens liv och samhällets institutioner så som kyrka etcetera. Den totalitära regimen anspråk är vittomfattande och inkluderar medborgarens privatliv. En ytterligare kategori av regimer kan vara värd att nämna; despotier. I dessa regimer är staten en förlängning av fursten, kejsaren, despoten eller sultanen. Den statliga administrationen är maktinnehavarens personliga domän. Detta medför en statlig organisering som är godtycklig och oförutsägbar. Givetvis innebär denna regim ytterligare svårigheter vid en demokratisk transition än de två ovan nämnda regimtyperna. Vidare kommer dock den despotiska staten inte att beröras. (Karvonen 1997: 85)

Två kategorier av stater kan härmed konstateras vara i blickfånget för en vidare analys i denna uppsats; auktoritära och totalitära. Det är dock viktigt att tillägga en ytterligare dimension i klassificeringen för att klargöra skillnader mellan olika systems institutionella karaktär. Statsvetaren Samuel Huntington analyserar i boken *The Third Wave* den politisk-institutionella karaktären hos totalitära och auktoritära regimer som demokratiserats under den tredje vågen. Huntington finner fyra olika kategorier i sin kategorisering; enpartistater, personliga, militära och etniskt-oligarkiska.¹ (Huntington 1991: 110) På ett teoretiskt plan är det lätt att definiera olika kategorier men som författaren påpekar kan en regim många gånger vara svår att kategorisera, likväl kan en stat över tiden övergå från en kategori till en annan. (Huntington 1991: 112)

Enpartisystemen uppstod framförallt genom sovjetisk politisk intervention. Enpartisystemen var karaktäristiska för staterna inom Sovjetunionen och i dess närmsta omgivning (de så kallade satellitstaterna). Dess princip är att statens makt kanaliseras genom partiet, det vill säga partiet styr staten. Legitimiteten för detta system är av ideologisk karaktär, bakom järnridån; kommunism. Personligt styrda stater karaktäriseras av att en ledare (diktator) styr staten och att all makt går genom honom. Likaså återfinns den politiska legitimiteten i systemet hos diktatorns person. Den personliga diktaturen ligger i närhet av den despotiska staten men kan anses vara en mildare form av personligt styre. Denna regimtyp

¹ Min egen översättning av Samuel Huntingtons kategorier.

präglade regimen i Filipinerna under Marcos, Indien under Indira Gandhi och Portugal under Salazar för att nämna några. Militära regimer bygger sin legitimitet på de väpnade styrkorna. Dessa regimer kan antingen vara styrda av militären i form av en junta eller av de högsta generalerna. Militära regimer fanns framförallt i Latinamerika, men också i Grekland, Turkiet och Sydkorea. Den sista kategorin etniskt-oligarkiska stater präglas av att det är en etnisk grupp som styr staten. Legitimiteten återfinns i att en etnisk grupp anser sig ha rätten att bestämma över staten. I denna grupp kan Sydafrika tjäna som exempel. (Huntington 1991: 110, 111)

3.2.2 Transitionsmodeller

Nästa fråga efter en klassificering av de auktoritära och totalitära systemen, och därmed en kategorisering av de olika institutionella utgångspunkterna, är klassificeringar av olika typer av demokratiska transitioner. Det kan också vara intressant att titta närmare på det samband som tycks finnas mellan den institutionella utgångspunkten och typen av demokratisk transition.

Samuel Huntington klassificerar tre olika typer av transitioner; transformation, transplacement och replacement. Denna indelning grundar sig i hur en transition i praktiken genomförs, det vill säga hur förhållandet mellan den gamla och nya regimen kan betraktas. Tanken är att sättet en transition genomförs på har inverkan på vilka resultat transitionen kan förväntas ge. (Huntington 1991: 114)

Transformation präglas av att reformvänner i den auktoritära regimen har övertaget och inför en liberalisering. Transitionen leds alltså av den styrande eliten. Denna liberalisering är försiktig och går varsamt fram. Utvecklingen sker över ett långt tidsspänn. (Sannerstedt 1994: 77) Transplacement bygger på att en förhandling, exempelvis rundabordssamtal, sker mellan regimen och de oppositionella grupperna inom staten. Denna transition innebär att införandet av den demokratiska samhällsorganiseringen sker stegvis och varsamt. En liberalisering är att vänta i början av transitionen som senare leder till en demokratisering. (Sannerstedt 1994: 77) Replacement kallas den kategori av transitioner där den gamla regimen ersätts av en ny regim genom en kupp eller liknande. Denna transition är således våldsam eller kuppaktad. På vanlig svenska skulle denna kategori betraktas som revolution i ordets mer dramatiska mening. (Huntington 1991: 114)

Efter att tidigare ha kategoriserat olika auktoritära regimer och nu sökt en kategorisering av olika demokratiska transitioner kan det vara intressant att se om det föreligger något samband mellan en stats institutionella utgångspunkt och typen av transition. Huntington konstaterar i *The Third Wave* att den empiriska korrelationen mellan regimtyp och transitionstyp inte är kausalt men att det går att urskilja ett positivt samband mellan variablerna. (Huntington 1991: 115)

Enligt Huntingtons studie och kategorisering tenderar militära regimer att demokratiseras genom transformation eller transplacement. En orsak till denna inre förändring ligger delvis i att legitimiteten hos militärregimerna byggde på ett tillfälligt maktinnehav. Militärregimen skulle enbart rätta till ett tillfälligt problem

eller återställa ordningen i samhället. Legitimiteten var alltså i grunden baserad på en avgränsning i tiden. Enpartisystem grundar sin auktoritet och legitimitet på en viss ideologi. Denna legitimitetsgrund gör dem klart differentierade från militära regimer på två sätt; det auktoritära styret är inte begränsat i tiden och den statliga administrationen är inte skild från partiet. Dessa två skillnader gör demokratiseringsprocessen mer komplicerad än den från en militärregim. För det första måste ideologin omvärderas eller ersättas. Möjligheten till detta kan variera, i några av de forna sovjetiska satellitstaterna var nationalismen en möjlig grundpelare för legitimitet, i andra stater som till exempel Vitryssland har detta varit svårare. Ett stort problem för vissa enpartistater har varit då nationalism inte har kunnat ersätta den statliga ideologin då staterna har varit multietniska. Kommunismen i det forna Jugoslavien och nuvarande Ryssland var ett sammanhållande kitt för flertalet folk och då denna pelare ersattes av nationalism blev konsekvenserna ödesdigra. Det andra problemet gällande separationen av stat och parti ger upphov till några svårlösta problem så väl fysiskt som abstrakt. Vad tillhör partiet respektive staten; ska denna egendom säljas av partiet eller staten, ska egendomen nationaliseras eller säljas? Liknande frågor rör hur militära grupper i anknytning till partiet ska behandlas eller tidigare krav på politiskt medlemskap för statliga tjänstemän. Personliga diktaturer är svårare att demokratisera än de två tidigare nämnda kategorierna av auktoritära regimer då statens legitimitet baseras på en persons auktoritet. Våldsamma revolutioner är vanliga i denna kategori av stater och problemen för en demokratisk transition är många. En mer fredlig utväg då dessa regimer ska demokratiseras är att diktatorn dör av ålder, så som skedde i Spanien med Franco, eller att diktatorn själv initierar fria val med förhoppningen att själv kunna vinna. Replacement av regimen är annars vanlig för dessa regimer. (Huntington 1991: 114-121)

Huntington noterar i sin kategorisering att det är mer regel än undantag att en transition som inleddes enligt en transitionsmodell kan övergå till en annan under demokratiseringsprocessen eller att en transition har inslag av två modeller. En transition karaktäriseras dock oftast av den ena transitionsmodellen mer än den andra. (Huntington 1991: 115)

3.2.3 Transitionens aktörer

När nu en kategorisering olika typer av stater och dessas samband med olika transitionsmodeller är gjord är det hög tid att se på de förhandlingar som karaktäriserar transitioner av karaktären transformation och transplacement. I dessa, som tidigare nämnts, är en förhandling oftast central antingen inom regimen eller mellan regimen och oppositionen. Tidigare avdelningar i detta kapitel har snuddat vid de olika aktörernas roller men det är nödvändigt att ha en mer ingående kategorisering av aktörerna. Utgångspunkten för O'Donnell, Schmitter och Whitehead i *Transitions from Authoritarian Rule* är att en transition mot demokrati uppstår som ett resultat av olika aktörers intressen och viljor.

Denna förhandlingens väg från en auktoritär till en demokratisk regim har anklagats för att vara ett sätt att odemokratiskt införa demokrati. Likaså har

förhandlingarna och pakterna kritiserats för att ske utan offentlig insyn. Anders Sannerstedt försvar gentemot denna kritik uttryckt i *Den moderna demokratis problem* är dock slående: "...[H]ur kan demokrati införas på annat sätt i ett icke-demokratiskt samhälle?" (Sannerstedt 1994: 78)

O'Donnell och Schmitter utgår från att fyra kategorier av aktörer kan urskiljas i en demokratiseringsprocess; soft-liners och hard-liners inom regimen samt soft-liners och hard-liners inom oppositionen. (O'Donnell, Schmitter 1986: 16) Huntingtons indelning följer samma grundtanke men artikulerar de olika grupperna något mer precist. Huntingtons kategorisering tilldelar regimen grupper epiteterna liberala reformister, demokratiska reformister samt konservativa. Oppositionen består av demokratiska moderater och revolutionära extremister.² (Huntington 1991: 121-122) För enkelhetens skull kan dessa två olika indelningar ses som en; konservativa samt reformister inom regimen samt radikaler och moderater inom oppositionen. I en transition kan de olika aktörerna ha olika politisk hemvist beroende på vilken stat som undersöks. I de sovjetiska staterna och i Sovjetunionens sattelitstater var de konservativa regimanhängarna ortodoxa kommunister medan de i till exempel militärregimer var fascister eller nationalisterna. (Huntington 1991: 121)

Interaktionen mellan de olika aktörerna är något beroende av vilken typ av transitionsmodell transitionen följer. I de transitioner som karaktäriseras av transformation är det regimen aktörer som är centrala. Styrkerelationen mellan regimen och oppositionen måste vara till regimen fördel. Inom regimen måste styrkeförhållandet vara till reformisternas fördel. (Huntington 1991: 124) Under transformationsprocessen marginaliseras de konservativa regimanhängarna och vanligt är att förhandlingar inleds med de moderata oppositionella. Dessa förhandlingar inträffar då reformisterna har tagit över kontrollen av regimen och kan vara både formella och informella. Transformationens problem under demokratiseringsprocessen är risken att de gamla marginaliserade konservativa regimanhängarna ska genomföra en kupp eller på andra sätt överta makten. (Huntington 1991: 139)

Transitioner som följer transitionsmodellen transplacement har ett annorlunda förhållande mellan aktörerna. De oppositionella moderaterna och regimen reformvänner är inom sin egen grupp de starkaste men ingen av dem kan genomföra de önskade reformerna på egen hand. (Huntington 1991: 152) Deras gemensamma utgångspunkt är reformation av regimen. Detta gemensamma intresse kan dock vara något paradoxalt vilket O'Donnell och Schmitter påpekar då regimen reformister ofta tror att regimen kan vinna på en folklig legitimering medan de moderata i oppositionen tror att liberalisering kan innebära ett regimskifte. (O'Donnell, Schmitter 1986: 16) Huntington uttrycker förhållandet mellan reformisterna och de moderata som ett dialektiskt förhållande där en handling leder till nästa. Likaså påtalar Huntington att transplacement oftast kantas av olika vågor: "*The political process leading to transplacement was thus often marked by seesawing back and forth of strikes, protests, and*

² Min egen översättning av Samuel Huntingtons olika aktörer.

demonstrations, on the one hand, and repression, jailings, police violence, state of siege, and material law, on the other". (Huntington 1991: 153) Förhandlingarna mellan opposition och regim, när de väl kommer till stånd, är också en svårhanterad situation för transitionsprocessens aktörer. Inom oppositionen kan vissa grupper vilja bojkotta förhandlingarna i rädsla att de ska legitimera regimen genom uppgörelsen. Tillika infinner sig en liknande rädsla inom regimen.

3.2.4 Förhandling om något okänt

I blickfång för detta avsnitt finns själva förhandlingen i sig självt och dess konsekvenser och karaktär. Förhandlingen och dess pakter kan ses som ett centralt moment i demokratiseringsprocessen då transitionens aktörer verkligen sätter sig ned för att förhandla om statens utveckling och framtid.

O'Donnell och Schmitter beskriver en pakt enligt följande: "*A pact can be defined as an explicit, but not always publicly explicated or justified, agreement among a select set of actors which seeks to define (or better, to redefine) rules governing the exercise of power on the basis of mutual guarantees for the "vital interests" of those entering into it.*". Pakten är alltså ett sätt för aktörerna att definiera de regler som ska gälla för den kommande regimen, rent konkret kan detta innebära kommande lagar, konstitution, hur statsadministrationen ska ses ut med mera. Vanligtvis karaktäriseras förhandlingarna av att endast ett fåtal aktörer och dessa agerar för att exkludera fler aktörer från förhandlingarna samtidigt som förhandlingarna sker utan insyn och granskning. Förhandlingarna söker finna vägar för att kontrollera händelseutvecklingen. Kärnan i förhandlingarna är att parterna inte kan genomföra sina önskade förändringar på egen hand utan måste nå en kompromiss. (O'Donnell, Schmitter 1986: 37-38) Priset förhandlingsdeltagarna betalar för kompromissen är att de avstår från att använda de medel som står dem till förfogande; oppositionen försöker avstyra massmobilisering av folket samtidigt som regimen avstår från att använda militära resurser. Resultatet av förhandlingarna är begränsad demokrati (limited democracy/democraduras). På längre sikt menar dock O'Donnell och Schmitter att det är troligt att denna begränsade demokrati följs av en mer utvecklad. (O'Donnell, Schmitter 1986: 40-43)

Förhandlingarna mellan de politiska eliterna präglas av att parterna har svårt att förstå eller kontrollera händelseutvecklingen. I *Transition from Authoritarian Rule* används metaforen om ett flerdimensionellt schackspel för att beskriva förhandlingssituationen. Metaforen används för att beskriva komplexiteten i den situation aktörerna befinner sig i; ingen vet säkert vad den andres intentioner är och vad som kommer att bli nästa drag. Avsaknaden av kontroll skapar en situation där aktörerna handlar efter det korta perspektivet och bortser från det längre eller medellånga perspektivet. Likaså förlorar aktörerna allteftersom förhandlingarna pågår möjligheten till alltför drastiska motdrag. (O'Donnell Schmitter 1986: 64-67)

4 Den orangea revolutionen

Den orangea revolutionen har i folkmun blivit namnet på de händelser som utspelade sig under några veckor vintern 2004 i Ukraina. I sin fysiska karaktär är den orangea revolutionen en händelse väl avgränsad i tid och rum. Paralleller kan givetvis dras till det senaste decenniets utveckling i Europa så väl som hela 1900-talets politiska utveckling i Europa. Vad jag i denna studie vill analysera är dock den orangea revolutionen som en enskild händelse.

Revolutionens händelseutveckling kan isoleras och direkt kopplas till det presidentval som hölls i Ukraina med början den 31 oktober och slut den 26 december 2004. De konfliktlinjer som kom till sitt klaraste uttryck under presidentvalet kan dock spåras tillbaka till den konstitutionella strid som pågått en längre tid i Ukraina. Dessa två händelser ska analyseras i följande avsnitt i detta kapitel.

Kapitlets disposition försöker följa tidigare kapitel om transitionsteori och det är min önskan att denna disposition tydligt ska visa hur det empiriska materialet kan vägleda en systematisk klassificering av den orangea revolutionen. Denna klassificering av den orangea revolutionens olika moment kommer att äga rum i nästkommande kapitel Analys och diskussion. Det är alltså med en viss teoretisk åtstramning den orangea revolutionen rekonstrueras och återges.

Detta kapitel präglas dels av de intervjuer genomförda i Kiev, Ukraina, under december 2005 men också av rapporter, tidningsartiklar och tidskriftsartiklar.

4.1 En virtuell stat

Det är problematiskt att klassificera statskick och politiska system. En stats politiska system är ofta unikt men kan med viss osäkerhet ändå placeras i någon slags metakategori; demokrati, diktatur, despoti, totalitarism, militärdiktatur och så vidare. Denna uppsats syfte är dock inte att försöka åstadkomma klarare distinktioner i denna förbryllande begreppsvärld. Däremot kan det vara intressant att kortfattat beskriva det Ukraina som den orangea revolutionen genomfördes i för att söka en slags institutionell utgångspunkt för revolutionen.

Andrew Wilson har genom sitt arbete myntat begreppet "Virtual Politics" för att beskriva den postsovjetiska staten. Den virtuella staten är enligt Wilson en skapelse som kontrolleras av politiska eliter som genom massmedier och de statliga institutionerna manipulerar såväl partierna, motståndarna som valen och de politiska konflikterna. Den upplevda staten är med andra ord en fasad för den verkliga staten. Den upplevda staten blir en skapelse i medborgarens medvetande. (Wilson 2005: 38-40)

Den postsovjetiska virtuella staten har enligt Wilson sina rötter i Sovjetunionen där staten systematiskt manipulerade den verklighet vari dess medborgare levde. Medierna desinformerade allmänheten, valen, i den mån de fanns, manipulerades. Skillnaden mellan dagens Ryssland under Vladimir Putin och Ukraina under Leonid Kuchma och Sovjetunionen är enligt Wilson snarare en gradskillnad än en artskillnad. Wilson beskriver situation som sådan att de postsovjetiska politikerna inte enbart är intresserade av att etablera ett monopol på makten utan även monopolisera konkurrensen om den. (Wilson 2005: 38)

Den virtuella staten menar Wilson grundar sig på fyra premisser i de postsovjetiska staterna; en mäktig och amoralisk elit, en passiv valmanskår, en tradition av manipulation via media och avsaknaden av en extern motpart. (Wilson 2005: 41)

Det har varit signifikativt för eliterna i de postsovjetiska staterna att skapa förvirring kring den kollektiva identiteten. I fallet Ukraina kan detta beröra frågor om individen är ryss eller ukrainare, i Ryssland om individen är ryss eller sovjetmedborgare, om landet är ett imperium, en nation eller en stat etcetera. Bristen av kollektiv identitet skapar en förvirrad och desillusionerad valmanskår vilken lätt kan manipuleras. (Wilson 2005: 42-43)

Media och politik verkar i symbios i den virtuella staten och media ägs oftast uteslutande antingen av staten eller av oligarker i nära anslutning till den. (Wilson 2005: 44) Freedom House skriver i sin publikation *Nations in Transit 2005* om mediesituationen i Ukraina och menar att nästintill all nationell media är kontrollerad av oligarkerna och staten. Den enda nationella tv-kanalerna som rapporterade någorlunda opartiskt om presidentvalet 2004 var den numera välkända Channel 5. (NIT 2005: 3) Wilson ger samma bild av ägarförhållandena av media i Ukraina och menar att tv-kanalerna ägs och kontrolleras av socialdemokraterna och den så kallade Dnepropetrovsk-klanen. Båda grupperna har varit intimt förknippade med Leonid Kuchmas maktelit. (Wilson 2005: 44) Det i Ukraina mycket uppmärksammade mordet på journalisten Georgij Gongadze 2000 kan väl illustrera den mediesituation som är gällande i Ukraina. (Sävborg 2006: 5,6)

Den virtuella staten är också enligt Wilson en nödvändighet för den postsovjetiska staten att vinna internationell acceptans. På samma sätt som den egna valmanskåren manipuleras kan också västvärlden manipuleras. Den virtuella staten blir verklighet i väst då staten utåt kan påvisa att regelbundna val finns, demokratiska institutioner så som parlament och författningsdomstolar med mera. Den demokratiska fasaden blir en läpparnas bekännelse till de demokratiska värden västvärlden kräver som Wilson uttrycker sig. (Wilson 2005: 44-45) Paul Miazga, senior editor på *The Kyiv Post*, formulerar domstolsväsendets förhållande till staten på ett mycket talande sätt: *"The courts has always been used as a tool to of the administration for achieving their goals. ... If the president makes a phone call his ... wish is fulfilled."*

4.2 Presidentval 2004

Den 31 oktober 2004 inleddes det presidentval som skulle utse en efterträdare åt Leonid Kuchma som innehåft presidentposten sedan presidentvalet 1994. 26 kandidater var registrerade för att delta i presidentvalet. Av dessa 26 drog sig tre kandidater ur innan valdagen vilket innebar att 23 kandidater återstod. Av dessa kandidater hade ett flertal endast registrerats av tekniska anledningar som jag återkommer till senare. Bland de återstående 23 kandidaterna fanns fyra huvudkandidater; Victor Yushchenko för Vårt Ukraina, Victor Yanukovych för Regionernas Parti, Oleksandr Moroz för Socialistpartiet samt Petro Symonenko för Kommunistpartiet. De resterande 19 kandidaterna tillhörde olika marginaliserade politiska partier och organisationer. De kandidater som registrerats av tekniska skäl hade gjort detta för att kunna utse ledamöter till valkommissionerna och därmed kunna kontrollera valprocessen åt Victor Yanukovych. (NIT 2005: 8) Victor Yanukovych var den Leonid Kuchma utsett till efterträdare och Yanukovych hade de senaste åren innehåft premiärministerposten.

Valet den 31 oktober 2004 har fått hård kritik och motsvarade inte de krav som Europeiska Rådet eller OSCE har för fria val. Olika källor har visat hur tjänstemän anställda inom staten, lärare och studenter tvingades kampanja och rösta för Victor Yanukovych. Likaså använde sig Yanukovych av andra delar inom statsadministrationen för att kunna styra valet till sin egen fördel. (NIT 2005: 10) Oleksiy Lychkovakh, internationell sekreterare för Committee of Voters of Ukraine, kommenterar myndigheternas inställning till organisationens valövervakning: *"They [the government] hated us, but the thing is that first they hated us but from other side they were afraid to do something really really bad to us."*

Utgången av den första valomgången blev jämn och Yushchenko fick 39,87 %, Yanukovych 39,22 %, Moroz 5,81 % och Symonenko 4,97 %. Det stod därmed klart att Victor Yanukovych och Victor Yushchenko skulle gå vidare till den andra och sista omgången av presidentvalet. (NIT 2005: 10-11)

Victor Yushchenko är född och uppvuxen i norra Ukraina och har ukrainska som sitt modersmål och son till en akademikerfamilj där båda föräldrarna var lärare. Yushchenko har under största delen av sitt liv ägnat sig åt andra verksamheter än politiken. Mestadels har Yushchenko arbetat som ekonom inom bankväsendet. Mest känd i sitt yrkesliv är han för det arbete han utförde som bankchef för den ukrainska centralbanken under 1990-talet där han var ansvarig för introduktionen av den ukrainska valutan hryvnan 1997. 1999 blev Yushchenko utsedd till premiärminister av president Leonid Kuchma. Som premiärminister verkade Yushchenko fram till det att han avsattes 2001. Under den relativt korta period Yushchenko varit aktiv inom politiken har han kommit att framträda som en hederlig, om än något försiktig, politiker. (Sävborg 2006: 12-14)

Victor Yanukovych är uppvuxen i en fattig arbetarfamilj och kommer från sydöstra Ukraina, känt för sina kol och stålverk, och är rysktalande. Har ett förflutet som guvernör i sin hemregion och är där känd för sina insatser för att

modernisera stålindustrin. På allvar började Yanukovychs politiska karriär när han 2002 blev utsedd till premiärminister av Leonid Kuchma. Hans person har många gånger lyfts fram som Yushchenkos motsatts; nära kontakter med oligarkerna från den så kallade Donetsk-klanen, rysktalande med kriminell bakgrund från tonåren, arbetarklassbakgrund, mer politiker än tjänsteman. (Sävborg 2006: 14)

Den andra omgången av presidentvalet hölls den 21 november och efter en intensiv valkampanj rapporterade den ukrainska valkommissionen, Central Election Committee (CEC), valresultatet. Enligt CEC hade Yanukovych segrat med en knapp marginal; 49,46 % mot 46,61 %. Samtidigt som CEC gav valsegern till Yanukovych påbörjades en politisk och juridisk process för att ogiltigförklara valresultatet. Committee of Voters of Ukraine (CVU) hade samlat in ett digert material som påvisade hur Yanukovych använt sig av ett systematiskt valfusk. Oleksiy Lychkovakh, internationell sekreterare för Committee of Voters of Ukraine, beskriver arbetet med att dokumentera valfusk för ett överklagande: *"Do [the observers] how it is supposed to be done in according to the election legislation, file complaints, file complaints absolutely accurate."* CVU hade redan innan själva valdagen beskyllt Yanukovych för att använda statsadministrationen till sin egen fördel. (*The Kyiv Post* 04.11.18: 5) Juristen och politikern Mykola Katerynychuk lämnade åt Yushchenko in en överklagan av valresultatet till högsta domstolen baserat på CVU:s material. Mykola Ketrynychuk menar att valfusket inte kom som någon överraskning: *"We knew about the falsification from the very beginning, that is why we started to educate election observers a year and a half before the election took place"*. Den juridiska och politiska processen följdes samtidigt av en massiv folklig protest som inleddes samma dag som CEC offentliggjorde valresultatet. Mest intensiva var protesterna i huvudstaden Kiev där tusentals människor demonstrerade på gatorna. En tältstad, initierad av ungdomsorganisationen PORA, började ta form på Kievs huvudtorg Maidan. Tältstaden växte i takt med att den politiska krisen blev allt djupare. (Kozmin 2004: 4)

Den situation som befinner sig i Ukraina dagarna efter valet är minst sagt förvirrad; inget vet riktigt vem som är Ukrainas nye president eftersom såväl Yushchenko som Yanukovych utropat sig till segrare i presidentvalet. Till och med polisen, som övervakar tältstaden och demonstrationerna i Kiev, uttrycker sin förvirring genom att kommentera att de inte vet vem de lyder under i *The Kyiv Post*. (Olearchyk 2004: 6) Likaså börjar olika politiska institutioner förklara vem de anser vara den rättmätige efterträdaren till Kuchma. Föga förvånade visar östra Ukraina sina sympatier till Yanukovych och västra Ukraina sina sympatier med Yushchenko. En rad arbetsplatser går ut i politisk strejk, så som Myhola-universitet och en rad andra universitet, i stöd för Yushchenko. (Vilkos 2004: 3) Professor Alexander Demyanchuk vid Myhola-universitetet berättar om strejkens inledning vid universitetet: *"We [the university] voted about going on strike, some did not want to go on strike and they continued studying."* Den sittande presidenten Leonid Kuchma är dock den person som enligt konstitutionen innehar presidentämbetet tills det att en ny president utsetts. Statsadministrationen i Kiev lamslås delvis genom att demonstranterna upprättar blockader kring centrala myndigheter. Utvecklingen blir för varje dag allt mer spänd och den 23 november

uppmanar Yushchenko till nationell strejk. Dagen efter, den 24 november, uppmanar Yulia Tymashenko, ledare för ett av de största oppositionspartierna, demonstranterna att ockupera statliga myndigheter. (Byrne 2004a: 6) Samtidigt går rykten om att ryska militära specialstyrkor har anlant till Kiev för att stödja Kuchma och Yanukovych vid en eventuell militär konfrontation med demonstranterna och oppositionen. Uppgiften om de ryska specialtruppernas närvaro visade sig efter den orangea revolutionen enbart vara rykten men vittnar om den sinnestämning och oro som fanns i Ukraina. (*The Kyiv Post* 04.11.25: 3) Det blir allt mer tydligt för oppositionen att de står inför ett svårt beslut; revolution eller en fredlig uppgörelse med regimen. (Karatnycky 2005: 44)

Den 27 november sammanträder presidentadministrationen i ett krismöte för att behandla frågan om, det än så länge enbart påstådda, valfusk. Leonid Kuchma och hans administration ger efter sammanträdet sitt stöd för att annullera den andra valomgångens valresultat och utropa en tredje, och slutgiltig, omgång i presidentvalet. (Karatnycky 2005: 44) Trots det att Kuchma visat att det finns politiskt stöd inom regimen för en ny valomgång återstår frågan att lösas konstitutionellt och politiskt mellan de olika aktörerna. Viljan till kompromiss och medlingen är dock varierande inom oppositionen där mobiliseringen av massorna givit mersmak för ett unilateralt agerande. Protesterna tilltar i styrka och det utomstående mediala och politiska aktörer riktar allt mer uppmärksamhet mot händelseutvecklingen.

Den 3 december har Ukrainas högsta domstol kommit fram till ett utlåtande gällande Yushchenkos begäran av annullering av valresultatet. Domstolen förklarar valresultatet ogiltigt men frågan om en eventuell tredje valomgång kvarstår dock att lösa. Yanukovych klargör den 4 december att han tänker ställa upp i en eventuell tredje omgång. (Byrne 2004b: 2) Yanukovych anser dock att Yushchenko inte ska ställa upp som motkandidat. Oppositionens reaktion på händelseutvecklingen är splittrad. Samtidigt som en kompromiss med regimen och därefter en parlamentarisk lösning kan fungera som en politisk lösning på konflikten ter sig en sådan kompromiss som en legitimering av de politiker som hela den orangea revolutionen vänder sig emot. Samtidigt innebär avståndstagandet från en politisk kompromiss som en sista utpost för att verkligen påbörja en verklig revolution. Oppositionen tycks stå inför en svårlöst uppgift där varje möjligt alternativ innebär svåra konsekvenser såväl internt som externt.

Den 6 december möts Yanukovych, Yushchenko och Kuchma för förhandlingar initierade av Europeiska Unionen. Yulia Tymoshenko, liksom PORA, framhåller att en kompromiss med regimen inte är acceptabel. Samordnaren för PORA Vladyslav Kaskiv kommenterar förhandlingarna i *The Kyiv Post*: "*To sit down at a round table with Kuchma and Yanukovych is about as good as doing so with the other dictators like Slobodan Milosevic, Aleksandr Lukashenko or Saddam Hussein.*" (Olearchyk – Valentyna 2004: 6) Samtalen bryter dock samman och ingen kompromiss verkar vara möjlig. Den 7 december återupptas dock samtalen och Yushchenko klargör att han är beredd på en kompromiss med Kuchma och Yanukovych. (*The Kyiv Post* 04.12.09: 6) De krav Yushchenko lyfter fram är att vallagarna ska justeras för att en eventuell tredje omgång ska bli en realitet. Likaså kräver han att ledamöterna i CEC ska väljas om

och att Yanukovych ska avgå som premiärminister. Shybko Vitaly, internationell sekreterare tillika assistent för parlamentsgruppen Socialist Party Ukraine menar att läget precis innan uppgörelsen var nådd var en kritisk punkt under revolutionen: *"Kuchma had all possibilities to impose so called emergency state and could have ruled for another half a year. There was no president, no prime minister only the speaker."*

Den 8 december är uppgörelsen ett faktum och den orangea revolutionen har nått sin kulmen. Resultatet av förhandlingarna mellan de olika kandidaterna är dock vidare än de krav som Yushchenko lyfte fram. Sammanfattningsvis kan förhandlingarna sägas bestå av tre olika delar; en konstitutionell uppgörelse, nya vallagar och nyval till CEC. (Christensen 2005: 221) Samma dag som uppgörelsen offentliggörs sammanträder Verkhovna Rada för att formellt anta kompromissen. Av parlamentets 450 ledamöter röstar 402 för kompromissen och det konstitutionella lagförslaget 4180. (Byrne 2004a: 1) Yulia Tymoshonkos grupp i parlamentet motsätter sig uppgörelsen och Paul Miazga, senior editor på The Kyiv Post, menar att hon skulle ha velat fortsatt kampen på gatorna: *"[...] Tymoshenko was prepared to continue the fight on the streets."*

Den 26 december hålls den tredje valomgången. Valet uppvaktas av en massiv internationell bevakning såväl medialt, politiskt som av internationella organisationer. OSCE skickar 1370 valobservatörer från sammanlagt 44 stater. (The Kyiv Post 04.12.30: 2) När valdagen är över står det klart att Yushchenko vunnit en knapp seger över Yanukovych med 52% mot 44,2%. OSCE konstaterar att valet motsvarat europeisk standard och således genomförts på ett fritt och rättvist sätt: *"The conduct of the 26 December election process brought Ukraine substantially closer to meeting OSCE election commitments and Council of Europe and other European standards."* (IEOM 2004: 1)

Yanukovych försöker dagarna efter valet att få valresultatet ogiltigförklarat på samma sätt som Yushchenko framgångsrikt överklagade valresultatet i valet den 21 november. Yanukovych vägrar erkänna Yushchenko som president men avråds av Kuchma att driva processen vidare. Strax efter den tredje valomgången den 26 december får den orangea revolutionen sin upplösning och Yushchenko kan tillträda som president. Den orangea revolutionen fick en fredlig upplösning.

4.3 Den konstitutionella kompromissen

Den orangea revolutionens fredliga utgång berodde mycket på den kompromiss som nåddes av de politiska aktörerna mellan den andra valomgången och uppgörelsen i Verkhovna Rada den 8 december. Den största förändringen som kompromissen innebar är den konstitutionella uppgörelsen.

Den ukrainska konstitutionen antogs 1996 och ersatte den gamla konstitutionen från Ukrainska SSR. Redan tre år efter att Ukraina hade fått en egen konstitution påbörjas debatten om att revidera konstitutionen. Oleksandr Moroz från Socialist Party Ukraine väcker i Verkhovna Rada frågan om avsevärda konstitutionella förändringar. (Christensen 2005: 215) Även om Moroz

förslag 1999 inte fick något större genomslag kommer hans positionering i debatten vara avgörande längre fram.

President Leonid Kuchma klargjorde sin ställning angående konstitutionsdebatten under 2003 då han framträdde i nationell ukrainsk tv och där uttryckte sig positiv till en konstitutionell revidering. Kuchma ville överföra makt från presidentämbetet till parlamentet och införa ett bikameralt system. Kuchma ansåg också att en proportionell representation ska gälla för den undre kammaren men att den övre kammaren fortfarande ska utses genom majoritetsval. (Christensen 2005: 216) Professor Alexander Demyanchuk beskriver vad han tror var Kuchmas intentioner med den konstitutionella revideringen: *"What he [Kuchma] tried to do was to change power from the president to the prime minister... so he could rule this country forever."*

Moroz lanserar, genom lagförslag 3207-1, ett alternativt förslag till konstitutionell förändring. Moroz lagförslag är en produkt av det arbete som han drivit sedan 1999 då han började diskutera konstitutionsförändringar. Lagförslag 3207-1 innebar att parlamentet skulle stärkas på bekostnad av presidenten samt att parlamentet ska utses genom proportionella val. (Christensen 2005: 216)

Under sommaren 2003 förbereds Kuchmas lagförslag, 4105, vilket revideras på vissa punkter men innehåller fortfarande det kontroversiella förslaget om att förlänga presidentens möjlighet att bli omvald en tredje gång samt att parlamentet ska utse president. (Christensen 2005: 217)

Den 24 december 2003 går Verkhovna Rada till omröstning gällande Kuchmas konstitutionsförslag, 4105, och omröstningen blir mycket tumultartad. Oppositionen rycker upp mentometerknapparna för att omöjliggöra en omröstning av förslaget och situationen i parlamentet ser ut att vara omöjlig. Parlamentets talman Lytvyn försöker trots upprorsstämningen genomföra omröstningen genom handuppräknning. Lytvyn såg sig finna ett stöd för 4105 genom att 276 ledamöter röstade för konstitutionsförslaget. Oppositionen protesterar gentemot röstningsförfarandet och följs av internationella aktörer som Europeiska Unionen. (Christensen 2005: 218)

I mars 2004, alltså några månader efter den tumultartade ukrainska julen, hålls en omröstning i Verkhovna Rada om ett nytt valsystem till parlamentet. Det tidigare valsystemet till Verkhovna Rada har varit en blandning mellan ett majoritärt och ett proportionellt valsystem. Hälften av ledamöterna valdes in genom majoritära val i enmansvalkretsar medan andra hälften valdes in i proportionella val. Spärren för att som parti komma in i Verkhovna Rada sänktes från 4 % till 3 %. (NIT 2005: 7) Den elektoral reformen innebär ett helt proportionellt valsystem i parlamentsvalen. (Christensen 2005: 219, 222)

Den konstitutionella debatten fortsätter under 2004 och frågan är olöst när presidentvalets första omgång äger rum den 31 oktober. Efter den första omgången dyker dock konstitutionsfrågan upp och börjar återigen debatteras. Frågan blir allt mer aktuell desto större splittringen mellan den gamla regimen och opposition blir. Yushchenko argumentera för att konstitutionen ska debatteras först efter det att presidentvalet är över, det vill säga efter den 21 november.

Efter den 21 november står dock Ukraina fortfarande utan en ny president på grund av den orangea revolutionen och det uppdagade valfusket. En allvarlig politisk kris har infunnit sig som beskrivits i föregående kapitel.

Efter det att Högsta Domstolen den 3 december förklarar valresultatet från den 21 november ogiltigt inleds en kamp mellan Yanukovych och Yushchenko. Fram till den 8 december pågår i olika rundor förhandlingar mellan de olika parterna för att komma överens om en lösning, konstitutionen ska visa sig spela en huvudroll i denna förhandling.

Den 8 december kommer Verkhovna Rada till en uppgörelse i den konstitutionella debatt som pågått sedan 1999 men intensifierats från och med Kuchmas inblandning 2003. Genom att 402 parlamentsledamöter ger sitt stöd till konstitutionsförslaget får Ukraina en ny politisk ordning. (Byrne 2004a: 6)

Den konstitutionella förändringen kan sägas bestå av 10 större förändringar:

1. En månad efter parlamentsvalet måste en majoritet vara bildad, annars kan presidenten utlysa nyval.
2. Parlamentet ska lämna in förslag på premiärminister och andra ministrar till presidenten.
3. Presidenten ska föreslå premiärminister först efter en konsultation med en parlamentarisk kommitté.
4. Parlamentet utser premiärminister, försvarsminister, utrikesminister och säkerhetsminister. Parlamentet har också rätt av avsätta dessa unilateralt.
5. Parlamentet ska utse antimonopolkommitténs ordförande, ordförande för radio- och televisionskommittén samt ordförande för egendomskommittén.
6. Parlamentet ska godkänna riksåklagare.
7. Regeringen ska på egen hand kunna omorganisera sig, avskeda enskilda ministrar och andra verkställande organ.
8. Regeringen ska kunna anställa och avskeda verkställande myndighetschefer.
9. Riksåklagarens makt utökas till att även inkludera övervakning av mänskliga rättigheter och friheter samt implementeringen av nationella lagar på lokal nivå.
10. En parlamentsledamots mandat upphör om denne inte går med i den parlamentsgrupp denne är invald för eller om ledamoten lämnar sin grupp under mandatperioden. (Christensen 2005: 224)

Den konstitutionella förändringen ger parlamentet en mycket starkare makt än vad den tidigare haft på bekostnad av presidentämbetet. Likaså blir partierna mer betydelsefulla i parlamentet genom att de tidigare oberoende kandidaterna tvingas ingå i en partigrupp vilken de inte kan gå ur under mandatperioden. Uppgårelsen den 8 december tillsammans med förändringar gjorda mars 2004 förstärker partiernas roll väsentligt, såväl gentemot valmanskåren som mot ledamöterna. Shybko Vitaly, assistent vid parlamentsgruppen Socialist Party Ukraine kommenterar den nya konstitutionen: *"This constitutional reform is going to change the balance between the president, the cabinet of ministers and the parliament. ... The main player is, in the future, going to be the parliament... The*

president will be like the British queen.”. De konstitutionella förändringarna kommer att träda i kraft första januari 2006.

Den konstitutionella uppgörelsen kan sägas vara den viktigaste delen av den uppgörelse som träffas mellan de politiska aktörerna under den orangea revolutionen men det återstår att undersöka de andra delarna av uppgörelserna mer ingående. Council of Europe Parliamentary Assembly (PACE) uttrycker sin besvikelse över att konstitutionen blev en del av den orangea revolutionens kompromiss: *”...The Committee... is very disappointed that the constitutional amendments were included into the political bargaining ... as a tool for reaching an agreement between political forces”* (PACE 04.12.15)

4.4 Den politiska kompromissen

Förutom den konstitutionella kompromissen den 8 december som togs upp i föregående kapitel samt uppgörelsen om förändrat valsysteem från 2004 återstår en redogörelse av en rad viktiga politiska kompromisser som en del av uppgörelsen mellan den dåvarande oppositionen och den dåvarande regimen under den orangea revolutionen.

Avslöjandet av valfusket i samband med den andra omgången av presidentvalet den 21 november ledde som tidigare skrivet till en annullering av valresultatet i Högsta Domstolen den 3 december men också till förändrade vallagar och sammansättning av Central Election Committee, CEC, till den sista valomgången den 26 december antagna i Verkhovna Rada den 8 december. Förändringarna i vallagen innebar att röstning från hemmet omöjliggjordes samt att regleringen av vallokaler förändrades. Möjligheten att rösta hemifrån hade haft för avsikt att äldre och rörelseförhindrade väljare skulle kunna rösta från sina hem. Denna möjlighet förhindrade kontrollen av röstningsförfarandet och möjliggjorde valfusk. Sammansättningen av CEC var i tydlig favör för den dåvarande regimen, av 15 ledamöter var enbart 4 från oppositionen. Enligt uppgörelsen den 8 december 2004 ersattes Serhiy Kivalov av Yaroslav Davydovych som ordförande i CEC. (NIT 2005:11-12)

Frågan om det utlovades andra garantier och kompromisser under förhandlingarna har också varit central i den orangea revolutionens efterspel. Många har misstänkt att den dåvarande regimen utlovades amnesti om de gick med på att gå förlorande ut ur revolutionen. Tetiana Soboleva på National Democratic Institute är övertygad om att en sådan amnesti utlovades: *”Yushchenko gave amnesty to those who worked in the Kuchma administration, it was a price Yushchenko had to pay for his victory.”* Vitaly Shybko, assistant i Socialist Party Ukraine instämmer: *“I think that Kuchma received some guarantees, as you remember the prosecutor general staid in office over a year after the revolution, everyone asked why?”* Paul Miazga kommenterar frågan om amnesti för den gamla regimen: *“No one can say if they got amnesty. Maybe Yushchenko gave some amnesty. [...] At the same rate the country has a unity today that would have been hard to achieve if they would have gone after them.”*

Soboleva fortsätter och beskriver den orangea kompromissen: *"The compromise was the only peaceful way out of the revolution. There was no legal way out. Either the revolution could have ended in the streets or as a compromise in the parliament. It ended as a compromise."*

Polens president Alexander Kacynski var en av de mest centrala utländska aktörerna under den orangea revolutionen och en av dem som kom att fungera som medlare under förhandlingarna. Roman Kowalczyk, konsul på den polska ambassaden i Kiev liknar den orangea kompromissen med de förhandlingar som ägde rum i Polen mellan Solidaritet och den polska regimen: *"The negotiations during the Orange Revolution were very similar to those that took place in Poland in the 1980's."* Kowalczyk vill göra en intressant begreppsdistinktion: *"The negotiations ended in a compromise for the opposition but as a solution for the regime"* Begreppsdistinktionen menar Kowalczyk innebär att oppositionen var tvungen att finna en kompromiss för att nå sitt mål medan regimen var tvungen att nå en lösning för att klara sig ur krisen.

Den politiska aspekten av den konstitutionella uppgörelsen är komplex och det är viktigt att ha i åtanke att alla aktörer hade olika intentioner. Regimen ville klara sig undan vilket är beskrivet tidigare, Yushchenko ville få till stånd en tredje valomgång men de andra politiska aktörerna; Moroz, Tymashenko och Symonenko var också intresserade av att den konstitutionella uppgörelsen skulle begränsa Yushchenkos makt i framtiden. Shybkov Vitaly menar: *"The constitutional reform was the only way to get a guarantee that Yushchenko would not become a new dictator, like Kuchma tried to do."* De politiska aktörerna ville alltså garantera sig mot såväl den gamla regimen med Yanukovych och Kuchma som i förhållande till Yushchenko.

Det kan vara värt att nämna ytterligare en fråga som framkommit i speciellt i samtalen med PORA och Liberal Party Public Rule (LPPR). Båda organisationerna har haft svårigheter att få sina ansökningar om partiregistreringar godkända för parlamentsvalet den 26 mars 2006. I båda fallen har det handlar om procedurproblem i samband med ansökningsförfarandet. Andrey Drevitsky partiledare för LPPR kommenterar: *"We have gone to the application court but we have had some procedural problems, we have not been successful [angående att registrera partiet]."* Oksana Potapenko från PORA har en likartade berättelse; *"We had some problems with the ministry of justice, they did not want to register us [som ett parti], they tried to find different reasons for that. [...] They said we had falsified signatures from the public in our registration [...] But we believe that it was other reasons for not approve our application. It was the political order."* I intervjun med Paul Miazga kommenterar han relationen mellan det ukrainska domstolsväsendet och den politiska sfären: *"The courts has always been used as a tool to of the administration for achieving their goals. [...] If the president makes a phone call his [...] wish is fulfilled."* Frågan huruvida de problem som PORA och LPPR har haft angående sina partiregistreringar har ett samband med en slags begränsning av den politiska konkurrensen är svår att avgöra men värd att lyfta fram.

5 Analys och diskussion

5.1 Institutionell utgångspunkt

I teorikapitlet (se avsnitt 3.2.1) diskuterades klassificeringen av stater utifrån statsvetarna Lauri Karvonen samt Samuel Huntington digra arbete om politiska transitioner. Karvonen klassificering innehåller fyra metakategorier; demokratiska, auktoritära, totalitära samt despotiska stater. Huntingtons klassificering är något mer ingående än Karvonens och riktar in sig på att mer precist klassificera de totalitära och auktoritära regimerna i fyra underkategorier; enpartistater, personliga, militära och etniskt-oligarkiska.

I det empiriska kapitlet (se avsnitt 4.1) lyfts statsvetaren Andrew Wilsons klassificering ”Virtual Politics” fram som ett exempel på statsskicket i Ukraina och Ryssland. Wilsons argumentation och empiriska undersökning tillsammans med mina egna referenser visar att Ukraina väl kan klassificeras som en virtuell stat.

De tidigare teoretiska klassificeringarna som Karvonen samt Huntington lägger fram stämmer inte riktigt med situationen i Ukraina. Jag finner att ingen av Karvonens fyra kategorier stämmer in på Ukraina. Ukraina, innan den orangea revolutionen, är ingen totalitär stat. Likaså kan Ukraina varken räknas som en demokrati eller som en despoti. Den återstående kategorin är auktoritär regim vilket Ukraina tidigare visade klara tecken på att vara; mediafriheten var inskränkt, mord på journalister, ofria val etcetera. Samtidigt har Ukraina haft flera val, en livlig om än beskuren opposition, demokratiska institutioner om än inte så självständiga etcetera. Huntington preciserar sin klassificering något mer exakt men Huntingtons kategorier stämmer inte riktigt heller på Ukraina. Ukraina var ingen despoti, ingen militärstat, ingen etnisk-oligarkisk stat och ingen personlig stat. En liknande argumentation som den emot Karvonen kan appliceras på Huntingtons kategorier.

Den institutionella utgångspunkten i Ukraina kan därmed sägas avvika från den tidigare klassificeringen som gjorts av Huntington och Karvonen.

5.2 Transitionsmodell

I teorikapitlet (se avsnitt 3.2.2) diskuteras olika modeller för demokratiska transitioner inom transitionsteori. Samuel Huntingtons tre olika modeller är

utgångspunkten för det teoretiska avsnittet och kompletteras med Anders Sannerstedts beskrivningar av de olika modellerna. Huntington presenterar tre modeller; transformation, transplacement samt replacement. Transformation innebär att den ledande eliten successivt leder en demokratisering med början i en liberaliseringsfas. Transformation innebär att transitionen sker över ett långt tidsspänn. Transplacement innebär att transitionen genomförs genom förhandlingar mellan en oppositionell elit och eliten i regimen. En liberaliseringsfas infinner sig i början av transitionen vilken efterföljs av en demoraliseringsfas. Replacement innebär att regimen ersätts genom en kupp eller liknande.

I det empiriska kapitlet (se avsnitt 4.2) redogörs för handlingsförloppet under den orangea revolutionen och förhållandet mellan regim och opposition. Avsnittet behandlar ingående utvecklingen i Ukraina med fokus på aktörerna.

Vid en jämförelse mellan den empiriska undersökningen och de teoretiska modellerna framgår det att den orangea revolutionen kan betraktas som en demokratisk transition enligt modellen transplacement. Förhandlingarna mellan parterna mellan den 3 och 8 december 2004 visar tydligt på hur oppositionen mötte regimen för en kompromiss.

Det som är avvikande gällande transitionsmodellen transplacement och den orangea revolutionen består i att Ukraina till viss del redan innan revolutionen hade val såväl parlamentsval som presidentval, om än inte speciellt fria. Liberaliseringsfasen är med andra ord existerande parallellt med demokratiseringsfasen. Samuel Huntington framlyfter dock, som skrivet tidigare, att det är sällan en transition följer modellerna, dessa ska framförallt ses som idealmodeller.

5.3 Politiska aktörer

I den teoretiska delen (se avsnitt 3.2.3) presenteras olika modeller för hur de politiska aktörerna agerar under transitionen samt hur deras agerande påverkar denna. Statsvetarna Guillermo O'Donnell och Phillipe Schmitter presenterar en modell för de politiska aktörerna. I denna modell antas fyra olika grupper vara aktiva: soft-liners och hard-liners inom regimen samt soft-liners och hard-liners inom oppositionen. De olika aktörerna antas interagera med varandra och beroende på styrkeförhållande mellan dessa kan olika transitionsmodeller väntas framträda. Samuel Huntington använder sig av en liknande modell för de olika aktörerna men är något mer precis i sin kategorisering av aktörerna; liberala reformister, demokratiska reformister samt konservativa inom regimen och demokratiska moderata samt revolutionära extremister inom oppositionen. Huntington menar att styrkeförhållandet mellan de olika aktörerna kan knytas till transitionsmodell. Vid en transformation måste styrkeförhållandet vara till regimens fördel. Vid en transplacement är styrkeförhållandet mer jämbördigt mellan regim och opposition. Varken de oppositionella som regimen kan på egen

hand genomföra reformer utan de tvingas samarbeta. Vid replacement tar oppositionen över makten helt på egen hand.

I det empiriska kapitlet (se avsnitt 4.2, 4.3, 4.3) redogörs för händelseförloppet mellan de politiska aktörerna under den orangea revolutionen. De mest framträdande aktörerna inom oppositionen var Victor Yushchenko, Oleksandr Moroz, PORA samt Yulia Tymoshenko. Inom regimen finns två framträdande aktörer; Victor Yanukovych samt Leonid Kuchma. I kategorin soft-liners kan Victor Yushchenko samt Oleksandr Moroz lyftas fram. Dessa var de inom oppositionen som var med om den konstitutionella kompromissen och de förändrade vallagarna. Speciellt var Yushchenko aktiv under de rundabordssamtal som hölls mellan den 3 och 8 december. Som hard-liners kan framförallt Yulia Tymoshenko lyftas fram på grund av sin vägran att gå med på den konstitutionella kompromissen samt hennes uttalande om att fortsätta kampen på gatorna och folkligt övertagande av myndigheter etcetera. Likaså kan PORA lyftas fram som en organisation som inte önskade en uppgörelse mellan aktörerna. Inom regimen är det mer svårt att finna hard-liners som soft-liners. Varken Kuchma eller Yanukovych ville tillåta Yushchenko att vinna valet men gick slutligen med på en kompromiss.

Splittringen mellan de oppositionella stämmer väl överens med aktörernas agerande i modellen transplacement. Kompromissen mellan regim och opposition samt den kritik denna fick av de så kallade hard-liners inom oppositionen är faktorer som gör att denna modell framträder som den rätta. Den avvikelse som lyftes fram i föregående avsnitt bidrar dock till att själva uppgörelsen mellan aktörerna äger rum under ett politiskt val.

5.4 Förhandlingar och kompromisser

I den teoretiska delen (se avsnitt 3.2.4) presenteras en teoretisk modell för den politiska kompromissens innehåll. Statsvetarna O'Donnell och Schmitter menar att den politiska kompromissen har till syfte att definiera de politiska spelregler som ska vara gällande i den framtida staten. Pakten mellan aktörerna rör sig alltså kring frågor som konstitution, lagstiftning samt statsadministrationens utformning. Tanken är att pakten innebär en mellanväg för såväl regimen som oppositionen då dessa är beroende av varandra på grund av deras inbördes styrkeförhållande. O'Donnell och Schmitter menar att en begränsad demokrati är att vänta efter en eventuell pakt som senare kan övergå i en fullvärdig demokrati.

I den empiriska delen (se avsnitt 4.3, 4.4) redogörs de politiska kompromisser som skedde under den orangea revolutionen. De kompromisser som lyfts fram är vallagen från 2004, de konstitutionella förändringarna från den 8 december 2004, förändringen av vallagar till den sista omgången i presidentvalet den 26 december 2004 samt eventuella amnestier och dylikt.

Det empiriska materialet anser jag väl stämma överens med den teori som O'Donnell och Schmitter presenterar för politiska kompromisser under en demokratisk transition. Kommande lagar, konstitution samt statsadministration är

alla centrala delar av den orangea revolutionen. Kompromisserna framträder dock inte som lika avgörande som O'Donnell och Schmitter menar att den gör i transitioner. Kompromissen i Ukraina innebär inte en övergång från ett auktoritärt samhälle till ett demokratiskt, utan från ett semiauktoritärt samhälle till ett mer demokratiskt.

5.5 Slutgiltig analys

Den övergripande frågeställningen i denna uppsats är huruvida den orangea revolutionen kan ses som en demokratisk transition. För att undersöka detta har uppsatsen utformats efter de teoretiska moment som en demokratisk transition kan antas bestå utav. Denna disposition har följt uppsatsen genom den empiriska delen och analysen.

I det teoretiska kapitlet presenteras fyra delar av en demokratisk transition; institutionell utgångspunkt, transitionsmodeller, transitionens aktörer samt den politiska kompromissen. Dessa ligger sedan till grund för den empiriska delen där samma delar av den orangea revolutionen presenteras. Slutligen jämförs de teoretiska modellerna med det empiriska materialet i uppsatsens sista kapitel del efter del.

I denna jämförelse mellan teori och empiri framkommer att den orangea revolutionen i mycket passar in som en demokratisk transition i enlighet med transitionsmodellen transplacement. På några viktiga punkter avviker dock den orangea revolutionen från de teoretiska modellerna. Framförallt är den orangea revolutionens institutionella utgångspunkt annorlunda än de som lyfts fram inom transitionsteorin. Ukraina passar väl in på en virtuell stat och detta präglar även i fortsättningen den orangea revolutionen som något annorlunda i sin händelseutveckling än vad transitionsteorin antar. De politiska aktörerna återfinns och spelar den roll de antas spela enligt transitionsteorin. Den politiska kompromissen är lik den transitionsmodellen beskriver men skiljer sig som tidigare sagt från transitionsteorins modell då denna inte innebär en övergång från ett auktoritärt samhälle till ett mer demokratiskt utan från ett semiauktoritärt till ett mer demokratiskt.

De intressanta avvikelserna är alltså två; dels Ukrainas institutionella utgångspunkt, det vill säga virtuell stat, och dels förhållandet mellan de olika faserna i transitionen och i vilken utsträckning dessa kan förklaras av den institutionella utgångspunkten. Huruvida dessa avvikelser har ett samband mellan varandra och i så fall hur de påverkar varandra är den mest intressanta frågeställningen denna uppsatsen lämnar efter sig. En kommande undersökning kan med fördel studera revolutionen i Georgien 2003 eller Kirgizistan 2004 för att vid en komparativ studie se om de empiriska observationerna i denna uppsats kan observeras även i dessa länder.

6 Referenser

6.1 Litteratur

Alvesson, Mats – Deetz, Stanley, 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Huntington, Samuel, 1991. *The third wave of Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.

Jerneck, Magnus och Sannerstedt, Anders. *Den moderna demokratins problem*. 1994. Lund: Studentlitteratur.

Karvonen, Lauri, 1997. *Demokratisering*. Lund: Studentlitteratur.

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

O'Donnel, Guillermo - Phillipe C. Schmitter, 1986. *Transitions from Authoritarian Rule. Tentative conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Wilson, Andrew, 2005. *Virtual Politics – Faking Democracy in the Post-Soviet World*. London. Yale University Press.

6.2 Tidsskriftsartiklar

Sävborg, Ebba, 2006. ”Ukraina i Flagnande orange”, *Världspolitikens Dagsfrågor*, nummer 1 2006. Utrikespolitiska Institutet.

Christensen, Robert K. - Rakhimkulov, Edward R - Wise, Charles R. 2005. “The Ukrainian Revolution brought more than a new president: What kind of

democracy will the institutional change bring?”, *Communist and Post-Communist Studies*, nummer 38, s 207-230.

Karatnycky, Adrian, 2005. “Ukraine’s Orange Revolution”, *Foreign Affairs*, nummer 84, artikel 2, s 35-52.

6.3 Tidningsartiklar

Byrne, Peter, 2004a. “Revolution ends in classic compromise” *The Kyiv Post*. 04.12.09. s 1,6

Byrne, Peter, 2004b. “Kuchma says Azarov to replace Yanukovych” *The Kyiv Post* 04.12.09. s 2

Kozmin, Dima, 2004. “Militia are peculiarly absent on Kyiv streets” *The Kyiv Post*. 04.11.25. s 4

Olearchyk, Roman – Kolesnyk, Valentyna, 2004. “Yushchenko’s parliament deal gets tepid response from PORA” *The Kyiv Post*. 04.12.09. s 5, 6

Olearchyk, Roman, 2004. “Question: Who’s president?” *The Kyiv Post*. 04.11.25. s 6

Tsisyk, Oksana, 2004. “Regions choose own president” *The Kyiv Post*. 04.11.25. s 7

Vilkos, Yulianna, 2004. “Students lead protests: universities on strike” *The Kyiv Post*. 04.11.25. s 2

“Crisis Timeline A history on a Ukrainian revolution” *The Kyiv Post* 04.12.09. s 6

“Press group speaks out on elections” *The Kyiv Post*. 04.11.18. s 5

“OSCE says 3rd round voting better” *The Kyiv Post* 04.12.30. s 2

“Rumors swirl of Russian troops in Kyiv” *The Kyiv Post*. 04.11.25. s 2

6.4 Rapporter och tillkännagivanden

IEOM = International Election Observation Mission. “Statement of preliminary findings and conclusions.” 04.12.27

PACE = Council of Europe Parliamentary Assembly. “Statement by the PACE Monitoring Committee on the situation in Ukraine.” 04.12.15.

Freedom House. 2005. *NIT = Nations in Transit 2005.*

6.5 Intervjuer

Demyanchuk, Alexander, Head of Political Science department NaUKMA. 05.12.08

Drevitskiy, Andrey, Party leader. Liberal Party Public Rule. 05.12.12

Katerynychuk, Mykola. Head of Executive board, Our Ukraine. 05.12.14

Miazga, Paul, Senior Editor, The Kyiv Post. 05.12.15

Kowalczyk, Roman, Counsellor, Embassy of the Republic of Poland. 05.12.19

Lychkovakh, Oleksiy, International Secretary Committee of Voters of Ukraine. 05.12.13

Potapenko, Oksana, Head of office, PORA. 05.12.08

Pavlyuk, Svyatoslav, Head of PAUCI/Freedom House Ukraine. 05.12.09

Soboleva, Tetiana, Political Party Program Officer, National Democratic Institute. 05.12.13

Vitaly, Shybko, International Secretary Socialist Party Ukraine. 05.12.15

Bibliografi över intervjupersonerna

- Mykola Katerynychuk** Parlamentsledamot i det ukrainska parlamentet och tillika ordförande i det verkställande utskottet i Our Ukraine. Mykola Katerynychuk var den som skrev överklagandet av valresultatet till högsta domstolen under den orangea revolutionen. Our Ukraine är Viktor Yushchenkos parti.
- Oksana Potapenko** Arbetade som assistent åt parlamentsgruppen för Reforms and Order Party. Arbetar nu som kanslichef vid PORA. PORA var från början en studentorganisation som organiserade demonstrationerna vid Maidan under den orangea revolutionen. Är idag ett parti som försöker komma in i det ukrainska parlamentet.
- Roman Kowalczyk** Konsul vid republiken Polens ambassad i Kiev.
- Tetiana Soboleva** Ansvarig för National Democratic Institute arbete gentemot partipolitiska organisationer i Ukraina. National Democratic Institute är National Democratic Congress organ för internationella kontakter och demokratibistånd.
- Svyatoslav Pavlyuk** Chef för Polish-Ukrainian Cooperation Foundation och Freedom House i Ukraina. Freedom House är en internationell organisation som årligen bevakar demokratiutvecklingen i världen.
- Paul Miazga** Redaktör vid The Kyiv Post. The Kyiv Post är en engelskspråkig tidning som ges ut i Kiev, Ukraina.
- Shybko Vitaly** Internationell sekreterare tillika assistent vid parlamentsgruppen inom Socialist Party Ukraine. Socialist Party Ukraine är ett av partierna i det ukrainska parlamentet.
- Oleksiy Lychkovakh** Internationell sekreterare för Committee of Voters of Ukraine. Committee of Voters of Ukraine är en organisation som övervakar val i Ukraina.
- Andrey Drevitskiy** Partiledare för Liberal Party Public Rule. Liberal Party Public Rule är ett parti som främst finns i Ukrainas östra delar där partiet är verksamt på regional samt lokal nivå.
- Alexander Demyanchuk** Professor i statsvetenskap vid National University of Kyiv-Mohyla Academy. National University of Kyiv-Mohyla Academy är ett av Kievs mest välkända universitet.